

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ «ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ»
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО: СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ

збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної
конференції молодих учених

Одеса
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
2026

DOI: <https://doi.org/10.24195/FutureEducation2026>

УДК 37:502.131.1

О-72

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 14 від 28.05.2026 року)

Матеріали друкуються в авторському варіанті

Освіта майбутнього: стратегія сталого розвитку в
О-72 європейському та національному контекстах : збірник
матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих учених. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович,
2026. 110 с.

УДК 37:502.131.1

©ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО», 2026

*Ірина Констянтинівна Мардарова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,*

*Тетяна Сергіївна Георгієва,
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса*

СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СЕБЕ І СВОЮ СІМ'Ю У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР

Проблема соціального розвитку, а зокрема формування уявлень про себе і свою сім'ю у старших дошкільників набуває особливої значущості в сучасних умовах розвитку дошкільної освіти України. Оскільки, старший дошкільний вік є сензитивним періодом для становлення самосвідомості дитини, формування її Я-концепції та усвідомлення себе як члена родини. Саме в цей період закладаються основи ідентичності, самооцінки та розуміння свого місця в найближчому соціальному оточенні, що підтверджується положеннями Базового компонента дошкільної освіти. Тому, це питання безпосередньо пов'язане із соціальним розвитком дітей дошкільного віку. Формування адекватних уявлень про себе та свою сім'ю є важливою складовою соціалізації особистості, оскільки саме сім'я виступає первинним інститутом соціалізації, де дитина засвоює базові цінності, норми поведінки, моделі взаємодії з іншими людьми. Розуміння власної індивідуальності та усвідомлення сімейних зв'язків сприяє успішній адаптації дитини до соціального середовища, формуванню комунікативних навичок та емоційного інтелекту.

Соціальний розвиток дошкільника неможливий без чіткого розуміння себе як особистості та члена родини, що визначає його подальшу соціально-громадянську компетентність і готовність до шкільного навчання. А отже, дитина повинна знати своє повне ім'я, прізвище та по батькові, свій вік та дату народження, стать та статеві відмінності, адресу проживання, зовнішні особливості (колір очей, волосся, зріст), уподобання, інтереси та захоплення, емоції та вміння їх розпізнавати і називати, склад своєї родини (імена батьків, братів, сестер, бабусь, дідусів), родинні зв'язки та ступені споріднення, професії та місця роботи батьків, сімейні традиції, свята та звичаї, розподіл обов'язків у родині, обов'язки в сім'ї. Ці знання формують фундамент для успішної соціалізації дитини та її подальшого особистісного розвитку.

Проблемою соціального розвитку та формування уявлень про себе і свою сім'ю у дошкільників займалися такі вчені, як Г. Єрмак, Т. Піроженко, та ін. Вчені встановили, що становлення дитини як соціальної особистості, формування її ціннісної сфери та моральної свідомості є невіддільними від процесу усвідомлення себе у контексті сімейних відносин, що й становить основу нашого дослідження.

Такі вчені, як В. Агіляр Туклер, М. Козак, О. Монке Т. Піроженко та інші, ефективно застосовували ігрову діяльність у роботі з дошкільниками. Дослідження переконливо доводять, що гра є потужним засобом соціальної адаптації дитини, після чого саме через програмування різноманітних соціальних ролей, зокрема сімейних, дошкільник засвоює норми поведінки, вчиться взаємодіяти з оточуючими, розуміти емоції та мотиви інших людей.

Мета статті: схарактеризувати систему роботи з формування уявлень про себе і свою сім'ю у старших дошкільників у процесі сюжетно-рольових ігор.

Спираючись на дослідження В. Агіляр Туклер [1], Г. Єрмак [3], М. Козак [4], О. Монке [5], Т. Піроженко [6], розглядаємо поняття «уявлення про себе і свою сім'ю у старших дошкільників» як сукупність знань, образів та емоційних ставлень дітей, що відображають їх погляди на свої особистісні рольові позиції, якості, можливості, а також демонстрація ними наявності розуміння ролі і складу сім'ї, родинних зв'язків та взаємин між членами родини. Ці уявлення формуються в процесі безпосереднього досвіду спілкування в сім'ї, спостереження за поведінкою близьких, засвоєння норм і цінностей родинного життя. У старшому дошкільному віці дитина вже здатна усвідомлювати себе як окрему особистість з певними характеристиками (ім'я, стать, вік, зовнішність, уподобання), а також розуміти свою приналежність до сім'ї, називати її членів, описувати їхні взаємини та обов'язки. Сформованість адекватних уявлень про себе та сім'ю є важливим показником соціально-особистісного розвитку дошкільника та основою для побудови гармонійних стосунків з оточуючими.

Проаналізовані дослідження В. Агіляр Туклер [1], Г. Єрмак [3], М. Козак [4], О. Монке [5], Т. Піроженко [6], дозволили виокремити поняття «сюжетно-рольові ігри» як провідний вид діяльності дітей дошкільного віку, в якому вони у творчій формі відтворюють соціальну дійсність, беручи на себе певні ролі та виконуючи умовні дії в уявних ситуаціях. Дослідники В. Агіляр Туклер [1], О. Монке [5], зазначають, що сутність сюжетно-рольової гри полягає в моделюванні дітьми відносин дорослих, їхніх професійних і побутових функцій, при цьому реальні предмети

замінюються ігровими або умовними, а дії набувають узагальненого, символічного характеру.

Упроваджена система роботи з формування уявлень про себе і свою сім'ю у старших дошкільників засобами сюжетно-рольових ігор реалізовувалася через проведення трьох цільових ігрових занять з дітьми експериментальної групи.

Перша сюжетно-рольова гра «Моя дружна сім'я» була спрямована на формування обізнаності про сімейні ролі, обов'язки та взаємини у родині, розвиток емоційної прихильності до членів сім'ї, виховання поваги, відповідальності та турботливості. Під час гри вихователь організував ігровий простір «Сім'я» з різними кімнатами: кухнею, вітальною, спальнею, дитячою кімнатою. Діти самостійно обирали ролі (мама, тато, бабуся, дідусь, діти), розподіляли обов'язки та моделювали різні життєві ситуації. Вони імітували ранкові дії родини: «мама» готувала сніданок, «тато» збирався на роботу, «бабуся» поливала квіти, «діти» снідали та збиралися до садка. Вихователь створював проблемні ситуації: забули купити хліб, у дідуса день народження, бабуся захворіла. Діти активно вирішували ці ситуації, проявляючи турботу та допомогу одне одному. У результаті діти навчилися розуміти функції кожного члена сім'ї, відтворювати сімейні ролі та взаємини, проявляти емоційну підтримку та турботу про близьких.

Друга сюжетно-рольова гра «Паспорт героя: Я – особливий!» мала на меті формувати повні знання дитини про себе (ім'я, прізвище, вік, стать, зовнішність, риси характеру, уподобання), розвивати вміння представляти себе, виховувати впевненість та позитивне ставлення до власної унікальності. Вихователь організував ігровий простір «Студія знайомств» з дзеркалами, картками «Паспорт героя», піктограмами рис характеру та картками-інтересами. Діти розподіляли ролі («Герой дня», «Фотограф», «Друг»), розглядали себе у дзеркалі, описували свою зовнішність та характер. Вони заповнювали картки «Паспорт героя», обирали символи своїх інтересів (спорт, малювання, музика, конструювання) та рис характеру (доброта, сміливість, дружелюбність). Вихователь створював проблемні ситуації з іграшками: ведмедик забув усе про себе, зайчик засмутився. Діти допомагали іграшкам, підтримували їх добрими словами. Наприкінці діти презентували свої паспорти, розповідаючи про себе. У результаті у дітей сформувалися чіткі знання про себе, вміння описувати свою зовнішність та характер, виховалася впевненість у собі та здатність до емпатії.

Третя сюжетно-рольова гра «Родинне подвір'я» була спрямована на формування усвідомлених знань про склад сім'ї та родинні зв'язки, розвиток розуміння родинних відносин між поколіннями, виховання поваги до старших та відповідальності за молодших. Діти активно розподіляли ролі членів родини різних поколінь (бабусі, дідуса, батьків, дітей), обігрували ранкові ситуації, де кожен виконував свої обов'язки. Вихователь створював

ситуації для актуалізації родинних зв'язків: бабуся забула окуляри (діти допомагали шукати), родинне свято (запрошували тітку, дядька, племінників), найменший братик засмутився (діти заспокоювали та підтримували). Під час гри діти правильно називали родинні зв'язки (онук, онучка, тітка, дядько, племінник, племінниця), пояснювали, хто кому ким доводиться. Вони співали родинну пісеньку, розглядали сімейний альбом, говорили теплі слова один одному. У результаті діти навчилися правильно називати членів родини та визначати родинні стосунки, розуміти структуру родини з трьох поколінь, у них виховалася емоційна прихильність до рідних та цінування сімейних традицій.

Отже, рекомендаціями щодо формування уявлень про себе і свою сім'ю у старших дошкільників у процесі сюжетно-рольових ігор в умовах ЗДО є:

- Створення повноцінного предметно-ігрового середовища в груповій кімнаті закладу дошкільної освіти, забезпечення його необхідним обладнанням та матеріалами (ляльки різного віку та статі, ляльковий одяг, меблі для різних кімнат, посуд, іграшкові побутові прилади, атрибути для святкування, сімейні фотоальбоми, картки з зображенням членів родини, дзеркала для самопізнання, символи родинних зв'язків тощо).

- Систематичне оновлення та урізноманітнення змісту сюжетно-рольових ігор відповідно до потреб групи, актуальних сімейних подій (дні народження, свята) та індивідуальних особливостей дітей.

- Цілеспрямоване створення проблемних ігрових ситуацій, що потребують прояву знань про себе, склад сім'ї та родинні зв'язки (забули купити продукти, хтось захворів у родині, родинне свято, гості приїхали, потрібно допомогти молодшому члену сім'ї тощо).

- Системне поєднання різноманітних форм та методів роботи під час організації сюжетно-рольових ігор (бесіди про сім'ю, розгляд сімейних фотографій, читання художніх творів на сімейну тематику, етичні бесіди, дидактичні вправи, індивідуальні бесіди) задля комплексного формування знань про себе, склад сім'ї, родинні зв'язки, сімейні ролі та обов'язки.

- Поетапне керівництво сюжетно-рольовою грою: спочатку пряме керівництво (вихователь бере на себе роль і демонструє способи виконання ролей), поступово переходячи до опосередкованого (створення умов для самостійної ігрової діяльності дітей).

- Постійний педагогічний супровід ігрової діяльності, своєчасна емоційна підтримка та щире заохочення проявів знань про себе і сім'ю, позитивне підкріплення кожної успішної рольової дії дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агіляр Туклер В. Система виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку в сюжетно-рольовій грі. *Молодь і ринок*. 2019. № 12 (179). С. 158–162.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): затв. Наказом МОН України від 12.01.2021 № 33. Київ, 2021. 38 с.
3. Єрмак Г., Колесникова І. Виховання моральних якостей дітей засобом традиційних сімейних цінностей. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2020. Вип. 1 (3), ч. 1. С. 59-65.
4. Козак М. М., Періг І. М. Сюжетно-рольова гра як фактор психічного розвитку сучасного дошкільника. *Актуальні задачі сучасних технологій*. Тернопіль, 2018. С. 181–182.
5. Монке О., Салтанова Ю. Педагогічні умови формування взаємин дітей дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 43, т. 3. С. 159–163.
6. Піроженко Т. О., Соловйова Л. І., Ладивір С. О. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2016. 248 с.

Кудрявцева О. А., Мельничук С. В. ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО МОРАЛЬНІ НОРМИ У МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ПЕРЕГЛЯДУ МУЛЬТФІЛЬМІВ.....	46
Листопад О. А., Кирилова Д. С. РОЗВИТОК СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ПРОЦЕСІ СКЛАДАННЯ КАЗОК.....	51
Листопад О. А., Лучицька О. А. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ.....	55
Листопад О. А., Прокопчук А. С. ЕТИЧНА КУЛЬТУРА ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ІНДИКАТОР ГУМАНІСТИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ.....	59
Листопад О. А., Садовенко О. В. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРАВИЛА ДОРОЖНЬОГО РУХУ У ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ	63
Мардарова І. К., Бондаренко С. О. СИСТЕМА РОБОТИ З ВИХОВАННЯ ЧУЙНОСТІ ДО ПРИРОДИ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРОГУЛЯНКИ	67
Мардарова І. К., Георгієва Т. С. СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СЕБЕ І СВОЮ СІМ'Ю У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР	71
Мардарова І. К., Гуренко Ю. О. ЦИФРОВА ГІГІЄНА ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК СКЛАДНИК СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	76
Мардарова І. К., Казотій А. В. СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ 3-4 РОКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МАТЕМАТИЧНИХ КАЗОК	81
Мардарова І. К., Кукузей А. І. СИСТЕМА РОБОТИ З РОЗВИТКУ МОВНОГО ЕТИКЕТУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ З ДОРОСЛИМИ І ДІТЬМИ.....	84
Мардарова І. К., Мутавчи В. І. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	89
Мардарова І. К., Тарасенко А. В. ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ДРУЖНЬОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО.....	94